

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifhanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

Esad Efendi Koleksiyonu - 2824

Şerhu Nehci'l-Belağa

Kemâleddîn Hüseyin bin Şerefeddin Abdülhak el-İlâhî el-Erdebilî

A.Betül ORAL
2018

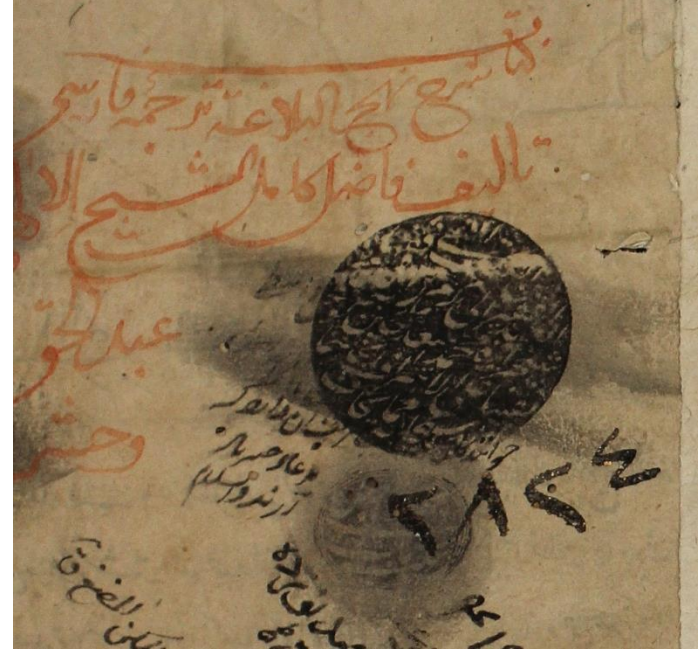
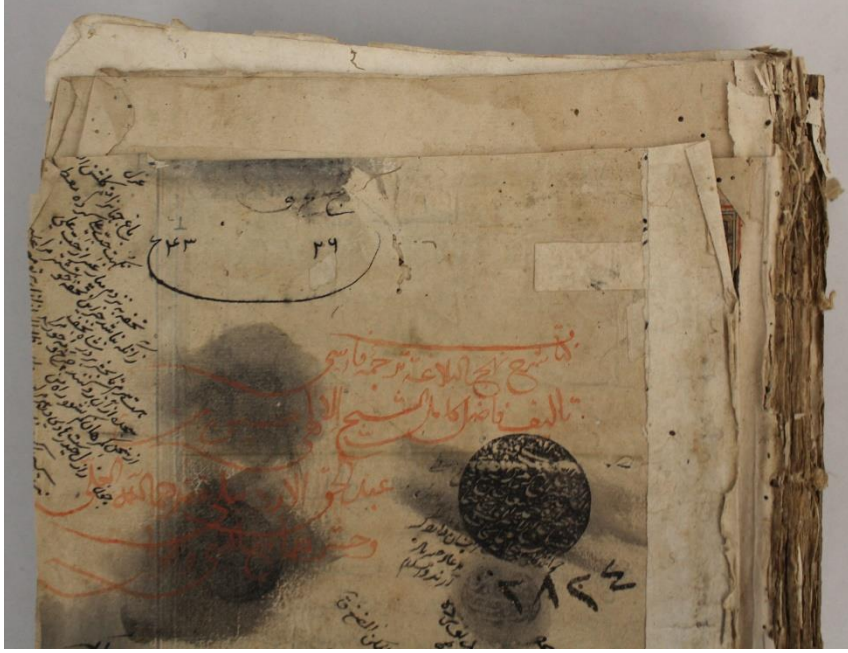
ESER VE MÜELLİFİ HAKKINDA

Bu nüsha, Şerîf er-Radî (ö. 406) tarafından derlenip Hz. Ali'ye nisbet edilen Nehc'ül Belâğa adlı eserin Kemâleddîn Hüseyin el-İlâhî el-Erdebilî tarafından yapılmış Farsça tercüme ve şerhidir. Nüshanın müellifi Esad Efendi Koleksiyonu'nda sehven Ebu'l-Feth Muhammed Erdebilî olarak kaydedilmiştir. Şeyh Erdebilî şerhini Şah Tahmasb'in hükümdar olduğu dönemde bitirdiğini (4a) ve bu eserin Şah İsmail'in veliahdı ve oğlu olan Tahmasb'in terbiyesi ve takviyesi için hazırlandığını (4b) belirtmiştir. Eserin ferağ kaydı bulunmadığından tarihi ile ilgili bilgi edinilememiştir.

Kemâleddîn Hüseyin bin Şerefeddin Abdülhak el-İlâhî el-Erdebilî (ö. 1543), Safevî hükümdarlarından Şah İsmail ve Tahmasb döneminde yaşamıştır. İlâhî mahlasını taşıyan müellifin Şerhu Nehc'ül Belâğa'nın haricinde Şerhu risâle fi isbâti'l-cedîde, Haşiye ale's-Şerhi'l-Cedid li't-Tecrid, ve Haşiye ale's-Şerhi't-Tecrid isimli risalelerine yazma eserler kütüphanelerinde rastlanmakta olup; ayrıca Gülşen-i Râz'a yazdığı bir şerh ve muhtelif sahalarda başka pek çok eseri bulunduğu bilinmektedir.

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

Eserin 1a sayfasında kırmızı mürekkeple “kitâb şerh nehc’il-belâğa tercüme-i fârisî telif-i fâzıl kâmil eş-şeyh el-İlâhî Hüseyin bin Abdülhak el-Erdebilî”; yanısıra Hz. Ali’ye dair beyitler ve Esad Efendi’nin vakıf mührü mevcuttur. Mühür içi yazısı: “min el- kütüb elletî vekafehâ el- ‘abd el- fekir ilâ keram rabbihî es-Samed Şeyhzâde Mehmed Es’ad hîne kevnihî nekîben ‘ale’l - eşrâf enceehuma-Allah mimmâ yehâf, 1263” (Anlamı: Samed olan Rabb’inin keremine muhtaç kul Şeyhzâde Mehmed Esad’ın Nakîbu’l-Eşrâf iken vakfettiği kitaplardandır, sene H. 1263 “)

METİN

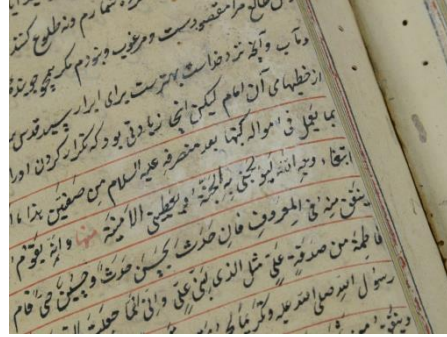
Eserin cildi bulunmamaktadır. Eserin ölçüleri; 28,2 x 19 cm'dir. Ta'lik hattıyla yazılan eser, 419 varaktır. Etrafı cetveli olan yazı, 21 satırdan oluşmaktadır. Eser akkâse'dir. Cetvelin içindeki yazılı kısım ,cetvelin dışındaki kenar kısma göre daha koyu renktedir. Kullanılan kâğıtlar el yapımı, filigranlı Avrupa kâğıdıdır. Kâğıtların homojen olup lif yönü sirta paraleldir. Kâğıtların kalınlığı 0,09 mm'dir. Eserde siyah, kırmızı ve altın mürekkep kullanılmıştır.

SÜSLEME - METİN

Eserin 1b yüzünde dikdörtgen şeklindeki serlevha mevcuttur. Serlevhanın bsmelenin üzerinde olan 1,2 cm' lik kısmı , bitkisel motiflerle altınlanmış olup diğer kısım sonradan yapıştırımadır. Sonradan yapıştırılan süslemenin bordür kısımları bitkisel , kubbe kısmı ise rûmilidir.

ESKİ ONARIMLAR - METİN

Eserin daha önceden onarım görmüş olduğu; 12 duraklı tezgah dikişinden ve kâğıt tamamlamalarından anlaşılmaktadır. 324. varaktan 418. varağa (95 varak) kadar eserin yıpranmış kısımlarına kâğıt ilave edilmiş ve yazıları tamamlanmıştır. Bu onarım bazı sayfalarda yıpranmış kısmın üzerine kâğıt yapıştırılarak, bazı sayfalarda hasarlı kısım çıkarılarak vassâle (ulama) şeklinde yapılmıştır.

BOZULMALAR - METİN

5,3 cm

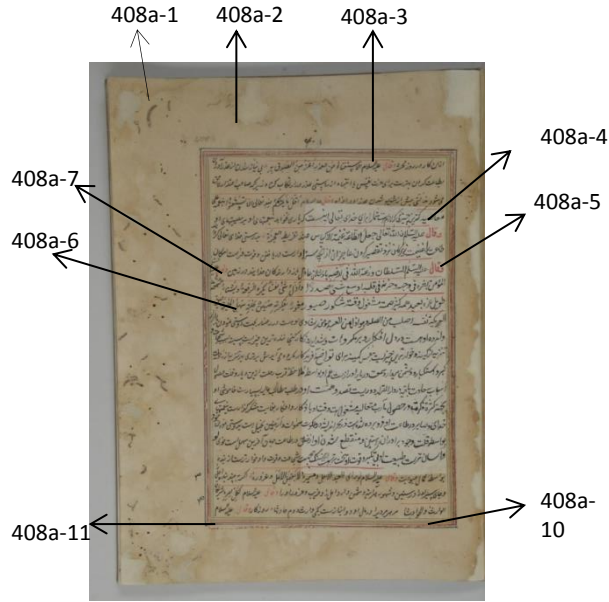

10,9 cm

Vassâle olan ilave kâğıtların ve eserin diğer kısımlarında yapılan kâğıt onarımlarının bağlayıcıları özelliğini kaybetmiştir. Sirta yapılan onarım nedeniyle sırt kalınlık ölçüsü ağızdan fazladır. Eserin tamamında yoğun olarak böcek delikleri ve böcek pislikleri bulunmaktadır. Böcek hasarı nedeniyle sayfalarda ve özellikle sırt kısmında parça kayıpları mevcuttur. Sırttaki kayıplar sayfaların bağımsız hale gelmesine ve bazı formların dikışten ayrılmasına sebep olmuştur. Metin kısmında nem tahribatı , tozlanma , yırtılmalar , kıvrılmalar mevcuttur.

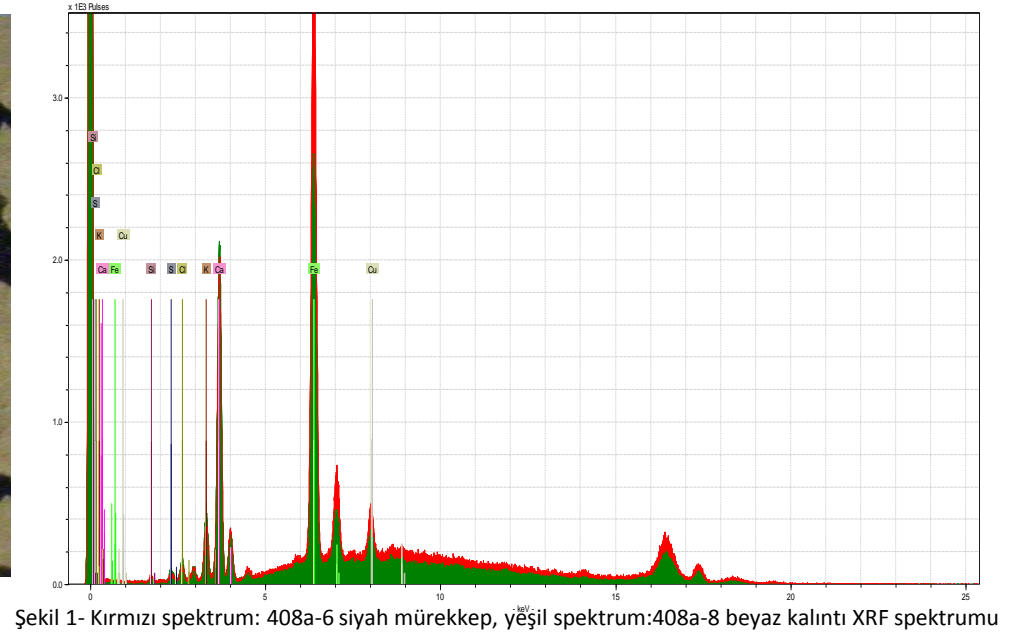
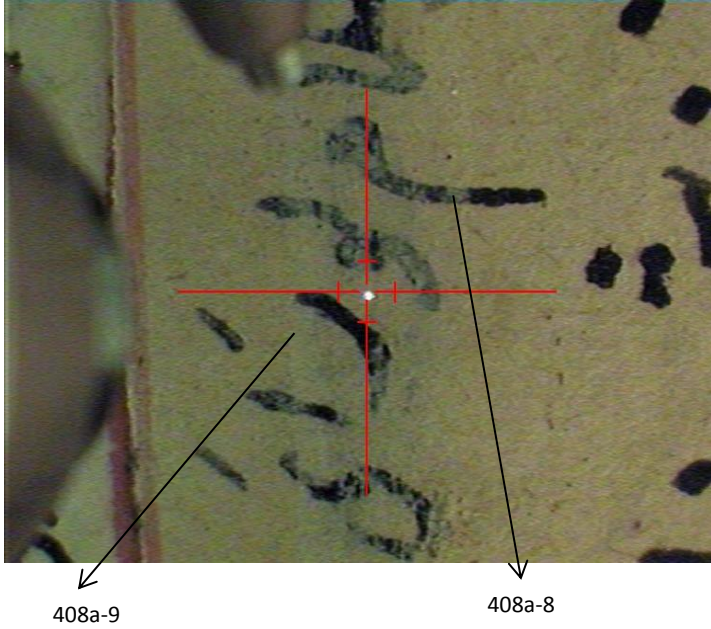
ANALİZLER - XRF

Sayfa No:	İncelenen kısım	Tespit edilen elementler (Yarı kantitatif)		
		Majör elementler	Minör elementler	Düşük sinyalde
480a-1	kâğıt	Ca	Fe	S, Cl, K
480a-2	kâğıt	Ca	Fe	S, Cl, K
480a-3	kâğıt	Ca	Fe	S, Cl, K
480a-4	Siyah mürekkep	Ca	Fe	Si, Cl, K, Cu, Zn
480a-5	Kırmızı mürekkep	Hg	Fe, Ca	K
480a-6	Siyah mürekkep	Fe	Ca	Cu, K, Si, S, Cl
480a-7	Kırmızı mürekkep	Hg	Fe, Ca	K
480a-8	Beyaz iz	Fe, Ca	K	Si, S, Cl
480a-9	Beyaz iz	Ca, Fe	K	Cl, S, Si
480a-10	Altın renkli cetvel	Au	Ca, Fe	K, Cl, Cu, Pb, Ni
480a-11	Bordo cetvel	Pb	Hg, Fe	Ca, K

XRF analiz sonucuna göre ilave kâğıtlardaki siyah mürekkebin karbon (is) mürekkebi, metnin kâğıtlarındaki mürekkebin ise demir içerikli karbon mürekkebi olabileceği düşünülmüştür. Kırmızı mürekkebin ise vermilion olduğu düşünülmüştür. Altın renkli cetvelde majör element olarak Au (altın) tespit edilmiştir. 480a-11 kırmızı cetvel analiz noktasında majör element olarak Pb (kurşun), minör element olarak Hg (civa) ve Fe (demir) ile düşük sinyalde Ca (kalsiyum) ve K (potasyum) tespit edilmiştir. Tespit edilen elementlere dayanarak kırmızı cetvel alanının Pb (kurşun) anahtar elementi ile kırmızı kurşun ($Pb_3O_4 + PbO$) içeren kırmızı renkli minium pigmenti veya bunun kurşun beyazı (üstübeç: $2PbCO_3 \cdot Pb(OH)_2$) ile karışımı ile HgS kimyasal formülüne sahip vermilion (cinnabar) kullanımıyla hazırlandığı düşünülmüştür.

ANALİZLER –(Renk ve kâğıt analizi) XRF

Kâğıt üzerinde bulunan beyaz kalıntıdan ve bu kalıntının üzerinde bulunduğu kâğıttan alınan XRF spektrumları kıyaslandığında beyaz kalıntının kâğıda kıyasla $\sim 1,7$ kat Fe (demir), ~ 3 kat Si (silisyum) içerdiği tespit edilmiştir. İki alandan alınan Ca (kalsiyum), K (potasyum), Cl (klor) ve S (kükürt) sinyal şiddetleri birbiriyle uyumludur. (Şekil -1) 408a-6 siyah mürekkep ve 408a-8 beyaz kalıntı analiz noktalarından alınan XRF ölçümlerinde Si (silisyum), K (potasyum) ve Ca (kalsiyum) sinyal şiddetleri birbiriyle uyumludur (Şekil-14). 408a-6 siyah mürekkep analiz noktası, beyaz kalıntı üzerindeki analiz noktasına kıyasla $\sim 1,5$ kat Cu (bakır) ile $\sim 1,6$ kat Fe (demir) sinyali vermiştir. 408a-8 beyaz kalıntı analiz noktası ise 408a-6 siyah mürekkep analiz noktasına kıyasla ~ 2 kat S (kükürt) ve $\sim 1,3$ kat Cl (klor) sinyali vermiştir.

KONSERVASYON KARARLARI

Yazılı ve görsel belgelemesi tamamlanan eserin detaylı olarak durum değerlendirmesi yapılmış, aşağıdaki konservasyon işlemlerine karar verilmiştir.

- Kuru temizlik yapılması,
- Metin kısmında eksik kısımların uygun Japon kâğıdıyla tamamlanması,
- Yırtılmaya müsait böcek deliklerinin sağlamlaştırılması,
- Bağımsız varakların birleştirilerek forma haline getirilmesi,
- Eserin dikişinin yapılıp yeniden şiraze örülmesi,
- Sırtı deri , kapakları cilt bezi olacak şekilde cilt yapılması,
- Eseri korumak amaçlı gri asitsiz kartondan kutu yapılması

KONSERVASYON - METİN

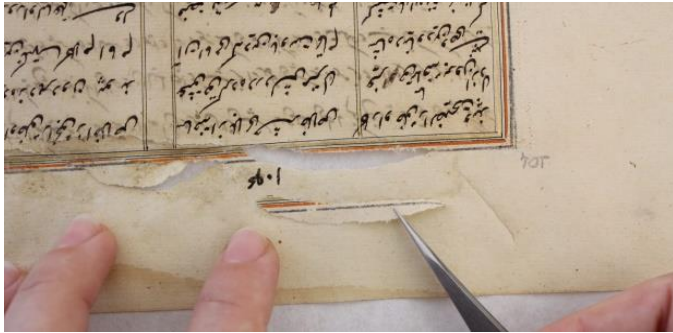
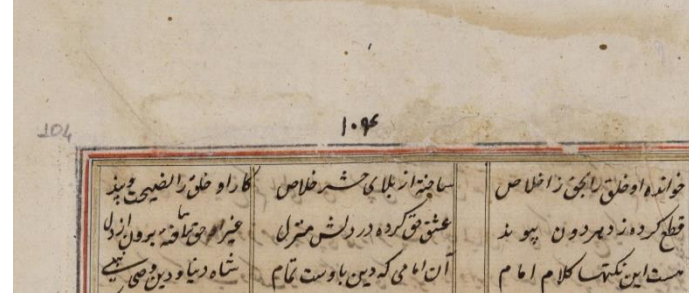
Sayfalar numaralandırılarak forma haline getirilmiştir. Sayfaların kuru temizliği elek üzerinden konservakla yapılmıştır. Katlanmış ve kırışık sayfalar ıstaka kullanılarak düzeltilmiştir.

KONSERVASYON – METİN

Metinde bulunan eski onarımlar mekanik olarak, forma sırtlarındaki yapıştırıcı kalıntıları ise %2' lik metil selüloz ile yumuşatılarak eserden uzaklaştırılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

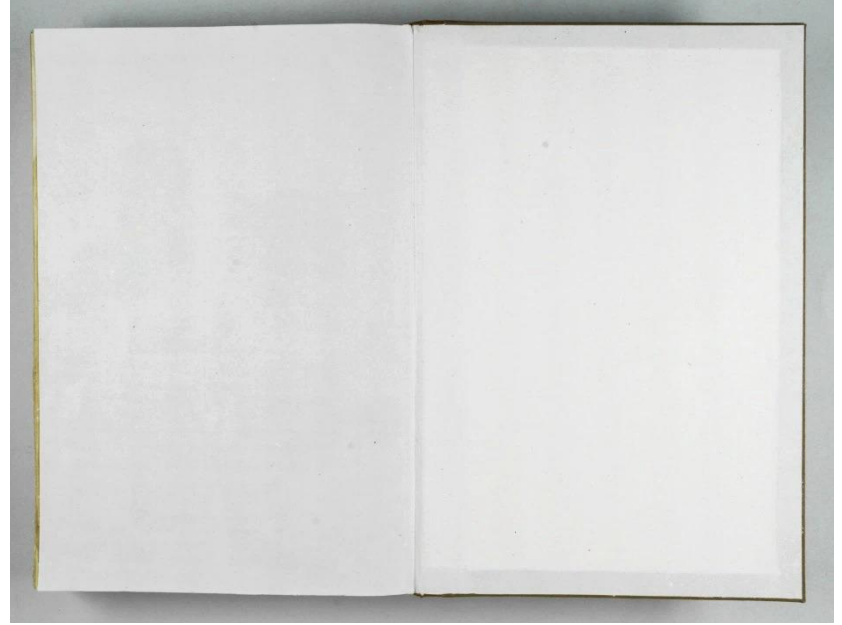
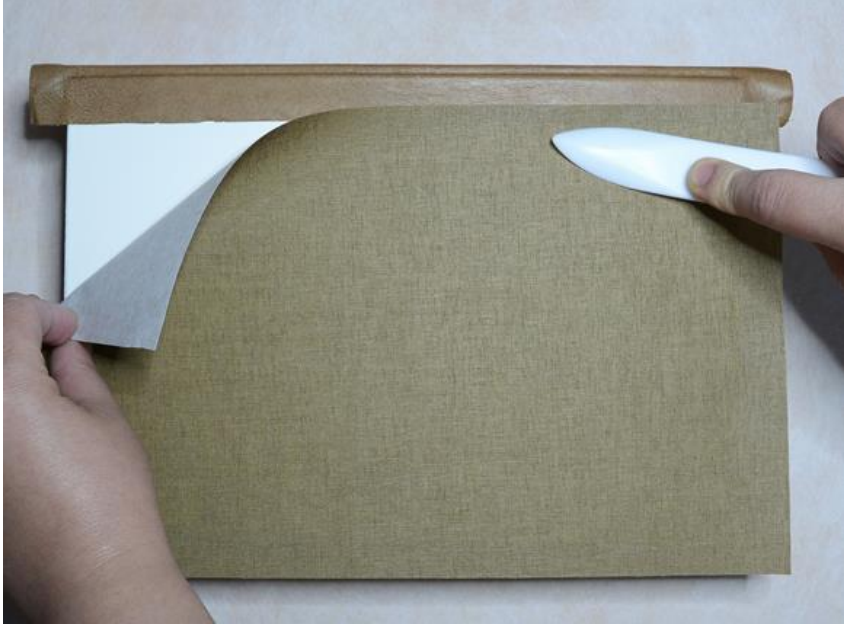
Yazılı kısımların üzerine gelerek yazının okunmasını engelleyen eski onarımlarda eserden uzaklaştırılmıştır. Yazıların üzerini kapatmadan eksik kısımların tamamlaması yapılmıştır. Sayfa kenarlarında ve sırttaki eksik olan kısımlar Japon kâğıdı (Japico 825517 35 gr/mm²) ile tamamlanmıştır. Bağımsız sayfalar da Japon kâğıdı (Japico 632050 14 gr/mm²) ile birleştirilmiştir. Sayfalarda böcek delikleri yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (remoistenable tissue) (Nao RK-0 5gr/mm²) ile sağlamlaştırılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

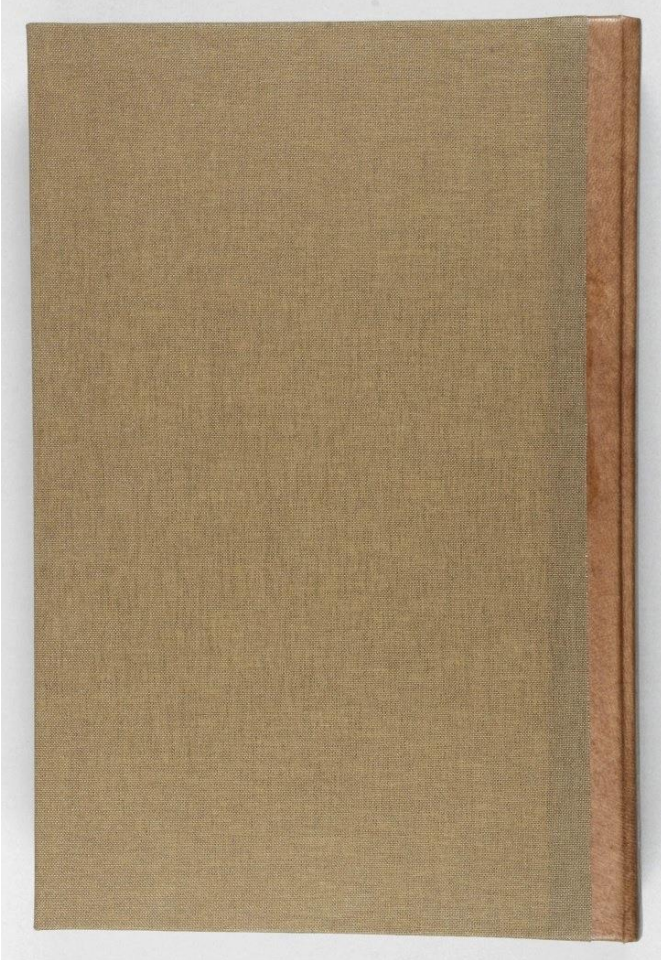
Tamamlama işlemlerinin ardından sayfalar uygun şekilde formalar haline getirilmiş , ön ve arkaya birer adet el yapımı yan kâğıt eklenmiştir. Esere iki duraklı zincir dikişi keten ipe yapılarak sırt tekstili nişasta ile yapıştırılmıştır. Kolon dikişinin tamamlandıktan sonra şirazesini uygun renklerde ibrişim kullanılarak, balık sırtı motif ile örülmüştür.

KONSERVASYON -CİLT /YENİ KAPAK YAPIMI

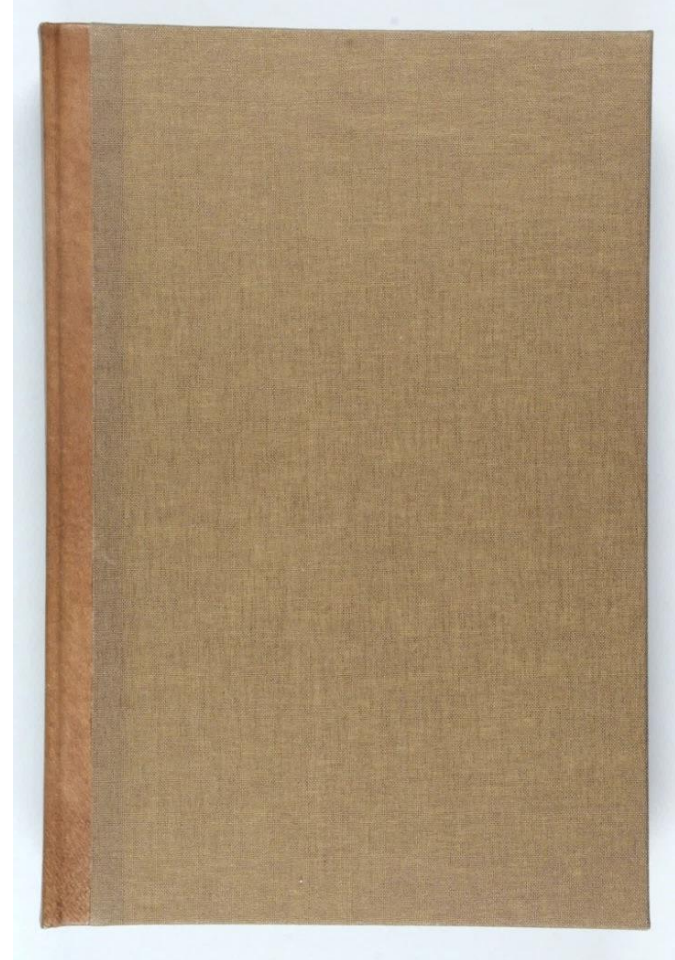

Sırt için keçi derisi uygun ölçülerde kesilmiş ve tıraşlanmıştır. Kapaklarda kullanacağımız cilt bezi ile uygun tonlarda renklendirilen deri nişasta sürülerek sırtta yapıştırılmıştır. Eserin kapakları müze kartonundan kesilerek sırt derisi ile birleştirilmiştir. Kapakların dış kısımları cilt bezi ile, iç kısımları ise kâğıt (Fabriano) ile kaplanmıştır. Gri asitsiz karton ile eseri korumak amaçlı kutu yapılmıştır.

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak

Arka kapak

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kenar (Ağız)

ÖNCESİ & SONRASI

Baş ve etek

ÖNCESİ & SONRASI

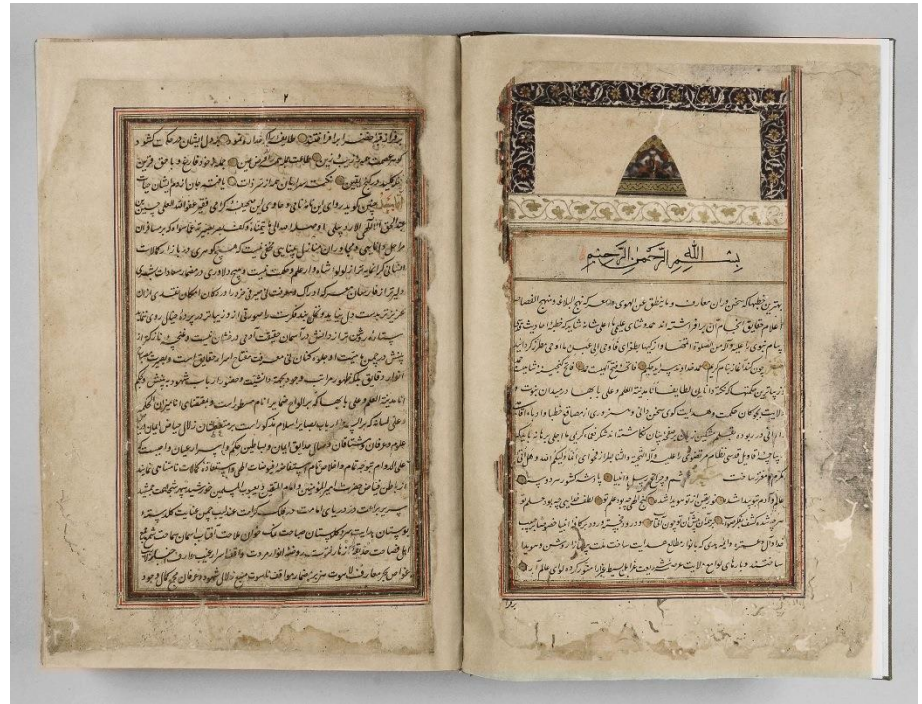

Şiraze etek

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

3b - 4a

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

Metnin son sayfası & Arka yan kâğıt